

KATHLEEN TESSARO

Mergina iš antikvariato

Iš anglų kalbos vertė
Rasa Stašytė

Sofoklis

Vilnius, 2017

Žmogaus charakteris – tai jo likimas.
HERAKLITAS, *Fragmentai*

Knygą skiriu savo brangiam draugui ROBERTUI TROTTAI, kurio išskirtinė asmenybė daug prisidėjo, kad mano sūnaus likimas pakryptų į gerąją pusę, ir ne kartą man įrodė, jog tikrasis heroizmas šiame pasaulyje egzistuoja. Esu jums labai dėkinga, pone.

Žvelgti į praeitį pavojinga. Daug laiko praleidau tyrinėdama senovę, ieškodama senųjų pasaulių paliktų lobių, bet visada tikėjau, kad savąjį gyvenimą geriau nugyventi judant į priekį ir žvelgiant į ateitį. Atsigręžęs praeities įvykius gali išvysti per daug ryškiai apšviestus ir tai negailestingai apnuogins tūkstančius saviapgaulių, kurios padėjo visa nusiūpti – be jų žvelgti į praeitį paprastai mažai kas gali sau leisti.

Bet net ir atsargiausi gali tai pamiršti. Juk praeitis tabaluoja priešais mus taip pat nekaltai kaip iš megztinio rankovės išsipešęs siūlas. Ir aš vėl pažvelgiau į tą siūlą vieną dieną netikėtai perskaičiusi kelias nekaltas eilutes vietos laikraštyje: „Planuojama pradėti renovuoti Bostono meno muziejų.“

Prabėgo ne vieni metai nuo to laiko, kai paskutinį kartą ten lankiausi. Daug kartų planavau ten ir vėl nuvažiuoti, netgi kartą jau stovėjau ant paradinių laiptų, bet kažkas mane sustabdė. Įtariu, kad toje vietoje likę per daug mano prisiminimų, gal net vaiduoklių iš praeities. Argi gali būti malonu prisiminti jaunystės paklydimus?

Vienas didžiausių mitų yra tas, kad su amžiumi tampa me išmintingesni. Visgi tame muziejuje lankiausi tikrai per

seniai, nusprendžiau lankstydamą laikraštį. Šįkart aš tikrai paimsiu už to kabančio siūlo galo ir tvarkingai įmegsiu jį į praeitį arba nukirpsiu ir taip pagaliau išsivaduosiu nuo jo.

Taigi kaip koks Orfėjas požemio karalystėje įkalbėjau save atsisukti į praeitį ir pažvelgti paskutinį kartą į tai, ko geriau buvo nematyti.

Klaida buvo eiti į muziejų lietingą kovo šeštadienio popietę. Tądien ten buvo daug šeimų su mažais vaikais, lakstančiais iš vienos salės į kitą. Šiais laikais vaikai skatinami viską liesti, tad visi stikliniai paviršiai lieka nučiupinėti.

Išvengusi susidūrimo su visur šmirinėjančiais vaikais, nuėjau į muziejaus sparną, skirtą Senovės pasaulio menui. Įėjimas į salę, kurios aš ieškojau, buvo užtvertas raudona aksomine virvele. Ant jos kabėjo ženklas „Įėjimo nėra“. Nepaisydama ženklo, apėjau aplink užtvartą ir patekau į galeriją, kurioje nieko nebuvo.

Čia buvo vėsu ir nenusakomai ramu. Ant grindų sudėtos dar neatidarytos skardinės su dažais, sulankstyti audeklai, skirti uždengti ir apsaugoti nuo dulkių eksponatus, pustuščiai gėrimo „Coca-cola“ buteliai su juose plaukiojančiomis nuorūkomis. Visgi buvo akivaizdu, kad remonto darbai dar tikrai neprasidėjo. Visi eksponatai dar vietoje. Virš marmurinės įėjimo arkos paaukuotomis raidėmis buvo parašyta „Aukso amžiaus turtai“. Iš jau sustatytų pastolių buvo galima suprasti, kad tą užrašą greičiausiai planuojama sunaikinti.

Senoji freska ant sienos dar buvo išlikusi, nors jau gerokai pablukusi ir truputį juokinga – graikų šventovės ir

šokančios nimfos, fleitomis grojantys satyrai. Nustebau pajutusi nostalgiską dilgtelėjimą dėl sentimentalaus prisirišimo prie tų piešinių, nors toji freska man niekada nepatiko. Metams bėgant taip jau nutinka – pasidarei supratingesnis ir nuolaidesnis, nelieka to jaunatviško užsispyrimo, kad viskas aplink tik juoda ir balta.

Praėjau pro sustingusias mitinių brolių Kleobio ir Bitono skulptūras – jų tobulybė kėlė įtampą. Tada sustojau prie vazos ir lėkštės, kurias sukūrė Harou Peinteris*, archajiškos raudonfigūrės dekoravimo technikos meistras. Net perskaičiau informacinę lentelę po šiais eksponatais, nors ir taip gerai žinojau, kas ten parašyta.

Prisiminiau pirmą kartą, kai pamačiau šią vazą ir lėkštę, ir mane aplankė *déjà vu* – iš praeities sugrįžo džiaugsmingas jaudulys ir šiek tiek bauginantis nežinomybės jausmas. Šitie eksponatai buvo vieni puikiausių savo epochos kūrinių, bet tą keistą, nelemtą vakarą man buvo patikėta jais pasirūpinti.

Kokia jauna tada buvau! Kokia nekantri, išsigandusi ir kartu arogantiška!

Patraukiau toliau. Ėjau nuo eksponato prie eksponato.

Ir tada pamačiau jį. Vienoje prie tolimiausios galerijos sienos stovinčioje vitrinoje buvo jis: žiedas su juodu agatu. Ir aš tikrai nežinojau, kad jis ten bus. Tik nujaučiau tai.

Net ir po tiek daug metų pamačius tą žiedą man pašiurpo oda.

– Atsiprašau, ponias?

* *Harrow Painter* (angl.) – senovės Graikijos raudonfigūrės keramikos meistras. Jį taip pavadino britų archeologas ir istorikas Džonas Bizlis (John Beazley, 1885–1970) dėl to, kad Londono priemiesčio Harou mokyklos galerijoje saugomas vienas šio menininko sukurtas vyno ąsotis.

Aš krūptelėjau. Atsisukau.

Jaunas budėtojas stovėjo prie įėjimą į galeriją draudžiančios raudono aksomo užtvaros, tarsi nedrįsdamas nepaklusti kabančiam perspėjimui.

– Taip?

– Atsiprašau, ponias, bet ši galerija uždaryta.

Apsimečiau nustebusi.

– Tikrai?

Budėtojas linktelėjo.

– Galėčiau jums kuo padėti? Gal pasiklydote?

Nieko jam neatsakiau, tik paskutinį kartą apsižvalgiau aplink. Praeities siūlas išsivyniojo priešais mane – prisiminimai, svajonės, nuoskaudos.

– Gal galėčiau jums kuo padėti? – jis pakartojo šįkart garsiau.

Papurčiau galvą.

– Ne, ačiū, – aš aukštai pakėliau galvą, išsitiesiau, pasikišau po pažastimi rankinę ir išėjau paskui jį. Šitą triuką išmokau iš savo mamos – kai dėl ko nors abejoji, elkis taip, tarsi gerai žinotum, ką darai, ir su tavimi elgsis taip, tarsi tu tai tikrai žinotum.

Ir, žinoma, jei gali kuo nors įtikinti kitus, egzistuoja didelė tikimybė, kad vieną dieną sugebėsi įtikinti ir save.

Pirmoji dalis

1932-ųjų vasaris, Bostonas

Atmerkiau akis.

Vis dar buvo gana tamsu, gal šiek tiek po šešių ryte. Gulėjau ant nugaros lovoje ir žiūrėjau į lubas. Jau galėjau įžiūrėti tą dėmę kampe, kuri atsirado, kai praeitą pavasarį pradėjo varvėti stogas, o tapetai ėmė atsilupinėti – šviesiai žali su rausvais šimtalapių erškėčių žiedais. Šiuos tapetus išrinko mano mama, jie buvo suklijuoti vos mums atsikrausčius į šį butą, daugiau nei prieš dvidešimt metų. Tuo metu jie atrodė kaip nuostabiausia moteriško grožio suvokimo išraiška. Už lango girdėjosi, kaip lėtai gatve prie namo artėja šiukšliavežė ir tyliai burkuoja balandžiai, kuriuos ponas Marelis augina ant gretimo namo stogo. Gerai pažįstami bundančio miesto garsai. Jie lyg ir turėtų nuteikti optimistiškai. Juk aš ir vėl čia, sugrįžau į savo kambarį. Vėl namuose Bostone. Bet kažkodėl vis tiek jaučiu tik tą buką, skrandį veržiantį nerimą.

Praėjusią naktį beveik nemiegojau. Net ir Dikenso „Didieji lūkesčiai“ nesugebėjo nuraminti mano įsišėlusią minčių. Kai galiausiai prisnūčiau, apniko padriki ir slegiantys sapnai, pilni panikos ir chaoso, kuriuose aš vis bėgau nesibaigiančiomis alėjomis nuo kažko juodo ir baisaus, nuo kažko, ko taip ir nepamačiau, bet nuolat jaučiau.

Išsiropščiau iš lovos, apsilvilkau savo seną vilnonį čalata, apsiaviau šlepetes, išlaviravau siauru tarpu tarp lovūgalio ir knygų stirtų – kolekcionavau skaitytas knygas su nuplyšusiais viršeliais, kurias pirkdavau iš gatvių prekeivių arba „pasiskolindavau“ iš bibliotekos: Džeinė Ostin, seserys Brontės, Dikensas, Tekerėjus, Kolinsas. Didelės sunkios knygos su Šekspyro ir Miltono, Jeitso, Šelio, Kytso raštais.

– Tu juk visas šitas knygas jau perskaitei, kam jas laikyti? Jos tik vietą užima! – skųsdavosi mama.

Ir ji buvo teisi – per knygas kambaryje neliko vietos niekam daugiau, net kėdei. Visgi ten, kur mama matė tik senas, apdulkėjusias knygas, trenkiančias pelėsisiais, aš įžvelgiau ramybę ir galimybes. Ištisi pasauliai po ranka. Geresni pasauliai, kupini didelių ambicijų, grožio ir iškalbos. Į juos kabinausi tarsi piligrimas, kurio tikėjimas toks pats stiprus kaip prisirišimas prie relikvijų ar maldos.

Pakeliui į vonios kambarį sustojau, pridėjau ranką prie radiatoriaus koridoriuje. Kaip paprastai – šaltas kaip akmuo. Net nebežinau, kodėl aš jį vis tikrinu. Tikras optimizmo triumfas prieš patirtį. O gal tik senas geras užsispyrimas, kaip kad pasakytų mano mama.

Vonios kambaryje įjungiau šviesą, sumirksėjau išvydusi veidrodyje savo atspindį. Jis mane vis dar šokiruodavo. Anksčiau turėjau ilgus plaukus – storus, vario raudonumo, sunkiai suvaldomus – mano airiškos prigimties abejotinos vertės palikimas. Dabar plaukai buvo nukirpti trumpai, o kaštoninės garbanos, kurios atauginėjo, buvo bent dviem atspalviais tamsesnės nei anksčiau. Dėl to mano oda atrodė dar baltesnė nei paprastai. Pridėjau pirštą prie nedidelės duobutės ant smakro tarsi tikėdamasi, kad jei ją uždengsiu,

ji apskritai pranyks. Ji visada man atrodė per daug vyriška. Bet juk piršto ant jos amžinai nelaikysiu. Paakiai buvo melsvai pilkšvi, tokios pat spalvos kaip akių rainelės. O akys – labai didelės. Ir per didelės, ir per daug apvalios. Kaip kokios pamišėlės, sakyčiau.

Apsišlaksčiau veidą šaltu vandeniu ir nuėjau į virtuvę.

Mama jau buvo atsikėlus, sėdėjo prie stalo, skaitė laikraštį ir rūkė įprastą rytinę cigaretę. Nors dar buvo su suktukais plaukuose ir chalatu, sėdėjo tiesiai, pasitempusi, aukštai iškėlus galvą, sutelkusi visą savo dėmesį į tai, ką daro. Tikra karalienė. Tikriausiai tiksliausias apibūdinimas. Ne veltui jaunystėje tame Airijos pajūrio miestelyje, kuriame ji užaugo, ją visi vadino Jūsų Didenybe. Ši pravarde jai tiko dėl daugelio priežasčių.

Virtuvėje stipriai kvepėjo kava. Tai buvo nedidelis kambarėlis, kurio didžiąją dalį užėmė juoda, židiniui skirtoje angoje pastatyta ketaus viryklė. Vienoje jos pusėje buvo sieninė spintelė, o likusios vietos užteko tik nedideliam mediniam stalui ir porai kėdžių. Pro sieną į gatvės pusę žvelgė du siauri langai, o prie lubų buvo prikabinta drabužių džiovyklė, kurią nesunkiai buvo galima nuleisti ir vėl pakelti. Nors kaimynai skalbiniams džiauti naudojo bendras virves, įtemptas tarp namų, mes skalbinius džioviname namie. Nes, anot mano mamos, lauke skalbinius džiovina tik prasčiokai, o Faningų moterys nenori tokios būti.

Kai įėjau į virtuvę, mama susiraukė – viskas, kas neįprasta, jai iškart sukeldavo įtarimų.

– Ką čia darai taip anksti?

– Nesimiega, – patikrinau dujų skaitiklį virš plautuvės. Jis nesisuko. – Šalta, – pasiskundžiau, nors ir žinojau, kad taip tik prisišauksiu bėdą.

Mama išpūtė ilgą tabako dūmą į lubas, taip apjungdama iškvėpimą ir sunkų atodūšį.

– Kai tik susirasi darbą, galėsi pasirūpinti, kad skaitiklis suktųsi nesustodamas, o dabar valgyk. Tau būtinai reikia įmesti ką į skrandį, ypač šiandien.

– Kad aš nealkana, – įsipyliau puodelį stiprios juodos kavos ir atsisėdau.

Per didelė šiluma – arba jos trūkumas – visada buvo svarbi priežastis mūsų ginčams. Bet nuo to laiko, kai sugrižau, tai tapo vos ne kiekvieno mūsų barnio pagrindu. Net juokinga, kaip kartais daug paprasčiau dėl kažko ginčytis, nei rimtai ir ramiai pasikalbėti.

Nužvelgiau virtuvę. Niekas per tą laiką, kol manęs nebuvo, nepasikeitė, tik ant sienos dabar buvo prisegtas Ruzvelto kampanijos lankstukas su šūkiu „Laimingos dienos sugrižta vėl!“. O visa kita – visiškai taip pat, kaip buvo išlikę mano atminty. Virš viryklės buvo padėtos trys knygos – „Naujoji Ponios Rorer maisto gamybos knyga: namų šeimininkės enciklopedija“, „Mada ir manieras: etiketas mandagioje visuomenėje“ ir nedidelis oda įrištas Biblijos leidimas – štai tokia mūsų namų biblioteka. Greta ant sieninių spintelių lentynų buvo sudėtos didžiausios mano mamos brangenybės: popiežiaus Pijaus XI fotografija, Čarlzo Stiuarto Parnelio iš Airių nacionalistų partijos nuotrauka, o tarp šių dviejų priešybių – mažas medinis kryželis su nukryžiuotu Kristumi. Žemiau visą lentyną užėmė įrėmintas mano diplomats, kurį gavau baigusi Katerinos Gibs sekretorių mokyklą. Apatinėje lentynoje – originalus baltas Stafordšyre pagamintas arbatinis su mėlynais gluosnio raštais ir keturi tokio pat rašto puodeliai su lėkštutėmis – vestuvinė dovana, atgabenta net iš Airijos, kuri kantriai laukė reikiamos progos, kad būtų panaudota.

– Na, – nieko nelaukdama mama nusprendė griebti jautį už ragų, – ką šiandien apsirengsi?

– Savo mėlyną suknelę. Ir gal dar raudoną šalikėlį?

– Negaliu patikėti, – mama pasakė išskirtinai nepatenkintu balsu. – Juk ta suknelė ne itin solidi.

– Ne itin solidi kam? Tai juk tik įdarbinimo agentūra.

Praleidusi pro ausis mano balso toną, mama tvarkingai sulankstė laikraštį. Jis bus paliktas ir panaudotas pakartotinai – šaldytuvo lentynoms ištiesti arba valyti langams, gal net kirpti drabužių iškarpoms. Kadaisė man būdavo įdomu, koks jausmas, kai ką nors paprasčiausiai imi ir išmeti. Vaikystėje man buvo sunku įsivaizduoti ką nors malonesnio, nuodėmingesnio ir ekstravagantiškesnio nei galimybė kažką išmesti. Nors nuo to laiko, aišku, jau esu išmetusi ne vieną daiktą, tas veiksmas, pasirodo, visai neišlaisvina taip, kaip įsivaizdavau.

Mama turėjo man pasiūlymą.

– Žinai, ką tau pasakysiu, Meive. Galėtum pasiskolinti mano pilką vilnonį kostiumėlį. Aš kaip tik jį vakar vakare išlyginau.

Mama pasakė tai taip, tarsi būtų įteikusi visraktį nuo visų miesto durų.

Ir mintyse neabejotinai ji buvo tikra, kad taip ir daro.

Mama daugybę metų dirbo siuvėja Bostono centre esančiame prabangiam R. H. Sternso prekybos centre – prirėkus taisydavo parduotuvės klientėms drabužius. Bet ji buvo užsibrėžusi vieną dieną tapti to prekybos centro pardavėja. Labiausiai ji norėjo duoti patarimus mados klausimais pasiturinčioms moterims – tokioms, kurios turi užtektinai pinigų kiekvienai progai nusipirkti naują dizainerio kurtą suknelę ir kailinius. Siekdama to tikslo, mama leido sunkiai

uždirbtus pinigus, kad kiekvieną mėnesį nusipirktų žurnalus „Vogue“ ir „McCall’s“. Juos vartydama stengdavosi įsidėmėti kiekvieną puslapį. Tą pilką kostiumėlį mama nusipirko prieš daug metų, kai pirmą kartą bandė gauti pardavėjos darbą, bet metai bėgo, o dirbti pardavėja jos niekas taip ir nepakvietė. Gal dėl to, kad ji buvo per daug gera siuvėja, o gal tokiam darbui ji, būdama keturiasdešimt trejų, atrodė per sena, o gal per daug airė. Šiaip ar taip, tas pilkas kostiumėlis – solidi jos ateities uniforma – vis dar kabėjo spintoje, nors ir buvo jau seniai išėjęs iš mados.

– Manau, mėlyna suknelė tiks labiau, – paprieštaravau jai.

– Tai juk pokalbis dėl darbo, ne pasimatymas, – įsižeidusi atšovė mama.

Išgirdau tą įžeistą pasididžiavimą jos balse, tarsi klūpėdama ant grindų būtų pasipiršusi ir atstumta, o dabar jai, tokiai pažemintai, reiktų stotis.

– Be to, sutaisiau tavo skrybėlaitę, tą, kurios tinklelis buvo suplyšęs. Skrybėlaitės formą pavyko atkurti, bet tinkliuką teko nuardyti, – mama atsistojo, nuėjo prie plautuvės. – Kur tu dar gausi tokią skrybėlaitę kaip ši, Meive? Tai juk „Lilly Daché“! Beprotiškai brangi!

Kas jau kas, o prekės ženklai mamai pro akis nepraslysdavo.

– Tai juk buvo dovana, – pamelavau.

– Na, bet vis tiek ja visai nesirūpinai. Be to, dabar labai tiktų pasakyti *aciū*.

– Dėkui tau, mama.

Mama pradėjo plauti indus.

Žiūrėjau pro langą, delnuose tvirtai spausdama šiltą kavos puodelį. Tokie pasisėdėjimai virtuvėje dar prieš įsibėgėjant dienai, galimybė ramiai pažvelgti į prieblandą už

lango mane nuramindavo. Miestas dar skendėjo prietemoje, apšviestas tik gatvės lempų. Visgi Bostono šiaurinė dalis jau budo, smulkūs verslininkai jau krutėjo.

Kitoje gatvės pusėje vaisių ir daržovių pardavėjas ponas Kontadinas statė prekystalį. Jis markstėsi nuo ledinio vėjo, kuris nešiojo aplink jį snaiges, kol pavyko nuleisti virš prekyvietės žaliai dryžuotas markizes. Ponas Kontadinas ant galvos buvo užsimaukšlinęs plokščią kepurę, po savo švaria prijuoste buvo apsivilkęs storą vilnonę liemenę, o jo didelės plaštakas saugojo megztų bepirščių pirštinių pora. Netrukus didelėje metalinėje statinėje, kuri stovėjo prie jo parduotuvės durų, jis uždegs anglis, o ant tos statinės pradės skrudinti kaštonus. Rudą popierinį maišelį su dar karštais švelnaus skonio kaštonais jis parduodavo už centą. Kontadino kaštonai šiaurinėje Bostono dalyje buvo tikras civilizacijos švyturys. Žvarbiu oru užuodę keпамų kaštonų su minkštu kaip sviestas vidumi kvapą ir pajutę statinaitėje spragsinčios ugnies jaukią šilumą pro šalį skubantys praeiviai retai atspirdavo pagundai sustoti. Netrukus aplink Kontadino kaštonų statinaitę susirinkdavo būrelis vyrų, kurie kalbėdavosi itališkai, rūkydavo, garsiai juokdavosi, tiesiog pasišildydavo. Rytais jų rankose buvo galima pamatyti mažus kavos puodelius su garuojančia espreso kava, o vakarais aplink juos pakibdavo prabangūs salstelėjusio kvapo cigarų dūmų debesys.

Mamai patikdavo pabrėžti, kad Kontadinas visada žinojo, ką daro. Dėl to, kad prie parduotuvės jis skrudindavo kaštonus, parduodavo dvigubai daugiau vaisių ir daržovių nei kiti kaimynystėje įsikūrę prekeiviai.

– Matai, italai tikrai protingi. Ir jie nepiktnaudžiauja alkoholiu. Teisingai padarėme, kad nusprendėme apsigyventi čia.

Čia – tai Bostono šiaurinė dalis. Per daugelį metų šią miesto dalį savo namais buvo pavertusios vis naujos imigrantų bangos. Prieš įsitvirtinant airiams, čia buvo tikrų tikriausias žydų getas, vėliau dauguma airių persikraustė labiau į pietus, o dabar čia gyveno daugiausia italai. Turėjome giminaičius, kurie gyveno pietinėje Bostono dalyje, bet mama save laikė šiaurinės miesto dalies gyventoja, be to, privatumą vertino labiau už pažintis. „Nebūtina visiems gyventi sulipus į krūvą“, – ji nuolat kartodavo.

– Kostiumėlis atrodytų kur kas solidžiau, – mama negalėjo pakęsti, kai jos nuomonės nebuvo paisoma. – O tai, kad tu kol kas nedirbi, dar nereiškia, jog negali atrodyti kaip gerbiama moteris.

Gerbiama buvo vienas mėgstamiausių mamos žodžių, kaip ir *skoninga* arba posakis *kaip tikra dama*. Mielai senamadiški žodžiai. Man asmeniškai jie skambėjo taip pat, kaip koks *turniūras** arba *parasolis*†. Tarytum aidas iš praėjusios eros, kai kiekvienai moteriai buvo privalomi šie moteriški atributai: tvarkinga išvaizda, nuolankumą demonstruojančios maneros ir kuklumas. Šiais laikais su tokiais atributais gali atrodyti tiesiog senamadiškai.

– Dėl kostiumėlio dar pagalvosiu, – pasakiau jai toliau stebėdama, kaip ponია Kontadino, įsisukusi į šiltą skarą, atnešė savo vyrui paltą. Ponas Kontadinas ėmė mojuoti ranka, kad ją nuvytų, visgi pergale šventė jo žmona. Ji sugrįžo į parduotuvę tik tada, kai jis apsivilko paltą.

Ir tada aš prisiminiau, kokia šiandien diena.

– Šiandien aštunta diena, taip?

* Pagalvėlė arba karkasas, kurį XIX a. pabaigoje buvo madinga dėti po suknele, kad šios sijonas iš užpakalio atrodytų išpūstas.

† Lengvas vasarinis skėtis nuo saulės.

Pamačiau šypseną mamos veide. Tikriausiai ji apsidžiaugė dėl to, kad jai neteko man to priminti.

– Taip. Tai ženklas. Atsimink, ką tau pasakysiu: ši diena tau bus sėkminga.

Moderni mamos išvaizda slėpė prietaringos Airijos duktės, tikinčios antgamtiškomis jėgomis, sielą.

– Manai? – išgėriau dar kavos.

– Žinoma! Juk tu gimei naktį, Meive, o tai reiškia, kad tavo sieja stiprūs ryšiai su mirusiųjų pasauliu. Jei tik paprašysi jų pagalbos, tikrai jos sulauksi, – mama įpylė dar kavos į mano puodelį. – Šiandien eisiu į mišias, jei nori, galime eiti kartu. Esu tikra, kad jis apsidžiaugtų, jei eitum drauge.

Mišiose paskutinį kartą buvau labai seniai. Gerokai per seniai.

Pažvelgiau į pilkšvą aušrą, lėtai spalvinančią dangų kruvina raudonai oranžine spalva.

– Mama, papasakok man apie jį, – paprašiau, kad pakaisčiau temą. Tai taip pat buvo tradicija. Tai darydavome kiekvienais metais per mano tėčio mirties metines. Kas žino, gal šiandien tai tikrai reikš ką svarbaus. Nepaisant nieko, galbūt mano miręs tėtis visgi prišauks man laimę.

– O, Meive! – mama patenkinta papurtė galvą. – Juk tu ir taip žinai viską!

Kiekvienais metais mama prieštaraudavo taip pat. Bet nelabai stipriai.

– Vis tiek papasakok!

Kiekvienais metais norėdama išsaugoti praeitį aš primygtinai to reikalavau.

Mama kurį laiką tylėjo taip augindama įtampą kaip tikra aktorė, besirengianti sakyti rimtą kalbą.

– Jis buvo nuostabus žmogus, – pradėjo ji. – Dublino Triničio koledžo absolventas. Tikras džentelmenas, intelektualas. Supranti, ką tuo noriu pasakyti? – mama įtraukė ilgą cigaretės dūmą. – Noriu pasakyti, kad jis jautė alkį žinioms. Jis troško žinių taip, kaip kai kurie žmonės trokšta maisto ar patogaus gyvenimo, – mama meiliai nusišypsojo, iškvėpė, o jos balse pasigirdo švelni, svajinga nata. – Tikriausiai dėl to jis taip švytėjo. Atrodė, kad jo viduje būtų liepsnojusi ugnis. Jo akys imdavo labiau spindėti ir jis visas neatpažįstamai pasikeisdavo, kai imdavo kalbėti apie ką nors, kas jam įdomu, pavyzdžiui, kokia literatūrine ar filosofine tema. Taip, atrodė jis puikiai, tikrai, – pripažino ji, – bet jei tik būtum girdėjusi jį *kalbant*... O, Meive! Jo kalbos dovana buvo tarsi *laukinis kraštovaizdis* – sodriai žalios lankos su tolumoje stūksančiais kalnais ir vinguriuojančiais upeliais...

Mano mama taip pat turėjo tą dovaną, ji jautė kalbos grožį, bet talentą iššvaistė dirbdama siuvėja.

– Jo pasakojimai perkeldavo tave į kitus kraštus. Kitus pasaulius. Nejmanomus dalykus jis padarydavo įmanomus, sunkiai suvokiamus – suprantamus. Jei būtų ilgiau gyvenęs, būtų tapęs tikrai didžiu žmogumi. Tikrai taip būtų nutikę. Jo smegenys buvo lyg botagas, – mama nukratė pelenus į plautuvę, cigarete parodė į mane. – Tu taip pat tai turi. Aštrų protą, – jos žodžiai nuskambėjo labiau kaip kaltinimas nei komplimentas. – Ir jo akis. Turi jo akis.

Turėjome tik vieną Maiklo Faningo fotografiją. Ta fotografija stovėjo ant židinio atbrailos svetainėje, joje – įspūdingas jauno simpatiško vyro, žiūrinčio tiesiai į objektyvą, portretas. Aukšta, inteligentiška jo kakta buvo įrėmintą tamsių banguotų sruogų, veido bruožai – labai gražūs, gal

net tobuli. Bet labiausiai toje fotografijoje prikaustydavo jo bebaimis žvilgsnis ir juoduose vyzdžiuose atspindinti šviesa. Buvo neįmanoma negalvoti, jog jis žiūri tiesiai į tave. Atrodė, tarsi jis paklausė tavęs kokio klausimo ir dabar lenkiasi prie tavęs arčiau, nes su dideliu susidomėjimu laukia atsakymo. Tai buvo atviras veidas, be jokio dirbtinumo ir pretenzijų, ir – bent jau man – pats gražiausias veidas visame pasaulyje.

Niekada jo nepažinojau. Mama visą mano gyvenimą buvo našlė. Bet tai, kad jo nebuvo, mūsų abiejų gyvenimus veikė kaip esminė jėga – netekties vakuumas laikė mus pririštas prie mūsų ambicijų ir viena kitos. Jis mums visada buvo Maiklas Faningas, niekada nebuvo tėtis ar tėvelis. Jis buvo ne tik žmogus, jis buvo ištisa epocha. Mamos gyvenimo aukso amžius, nušviestas optimizmo ir galimybių, bet pasibaigęs dar prieš man gimstant. Aš užaugau melddamasi jam, prašydama jo patarimų ir gailestingumo, įsivaizduodama, kad jis visada greta, stebi mane tomis savo smalsiomis, nemirksinčiomis akimis. Dievas Tėvas ir Sūnus, ir Šventoji Dvasia, ir Maiklas Faningas. Mano mintyse jie keturi sėdėjo prie stalo danguje, gėrė arbatą, rūkė cigaretes, pakaitomis nulemdavo naujos dienos įvykius.

– Kelintą eisi į mišias?

– Šeštą. Noriu prieš tai dar nueiti išpažinties.

Išpažinties.

Čia tai bėda. Aš tikrai nesiruošiu eiti išpažinties.

– Na, – pasakiau abejingai. – Jei pavyks, ateisiu, mama.

Mano tėvai susitiko Brèjuje, nedideliame pajūrio miestelyje, Viklou grafystėje, Airijoje. Vos baigęs universitetą Maiklas Faningas atsuko nugarą savo šeimos turtams ir ėmėsi mokytojauti vietinėje bendrojo lavinimo mokykloje,

kur mama kaip tik mokėsi paskutinėje klasėje. Po trumpo ir slapto romano jie susituokė – vėlgi abu prieš savo tėvų valią, nes mamai tuo metu buvo vos septyniolika. Mano tėvai nusprendė emigruoti į Niujorką, kur jau buvo įsikūrusi viena Maiklo giminaitė. Bet Maiklas Faningas netikėtai susirgo gripu ir po trijų dienų mirė. Giminės nė iš vienos pusės laidotuvėse nedalyvavo.

Po vyro laidotuvių septyniolikmetė Nora savo šeimos pagalbos neprašė – už jai likusius menkus pinigėlius išplaukė į Ameriką. Su tuo vieninteliu bilietu, kurį galėjo sau leisti nusipirkti, ji atsidūrė Bostone, kur po šešių mėnesių gimiau aš. Nedideliame vieno kambario butuke virš mėsininko parduotuvės Bostono šiaurinėje dalyje. Be šildymo, vandens ir net be vonios kambario. Mamai pagimdyti padėjo mėsininko žmona, ponია Markosa, kuri nemokėjo angliškai, bet užtai turėjo septynis vaikus, kurie beveik visi klūpojo aplink lovą ir meldėsi, kol jų motina, aukštai pasiraitojusi rankoves ant savo storų rankų, itališkai šaukė ant mano persigandusios mamos. Kai aš galiausiai gimiau, visi ėmė šokti, ploti ir džiaugsmingai šūkauti.

– Tai buvo nuostabiausias, bet ir labiausiai žeminančios mano gyvenimo dienos, – mama vis kartodavo. – Markosų vaikai dažnai tave imdavo ant rankų, nes jiems patiko tavo raudoni plaukai. Jie taip žavėjosi jais. Visi kaimynystėje jais žavėjosi. Negalėjau nė pusės kvartalo praeiti, kad kas nors manęs nesustabdytų.

Vėliau mama įsidarbino siuvėja dieniinėje pamainoje – siūdavo medvilnines palaidines Levino fabrike netoliese, o vakarais važiuodavo į kitą miesto pakraštį valyti biurų. Įsidėjusi į pintą skalbinių krepšį ir įvyniojusi į paklodes kartu veždavosi ir mane. Palikdama pintą krepšį vis ant

kito stalo, ji eidavo per biurus ir valydavo dulkes, blizgindavo, šveisdavo niūniuodama savo žemu švelniu balsu, ir taip nuo aštuonių iki vidurnakčio, kol galiausiai patraukdavo jau miegančiu miestu atgal į namus.

Bet mamai visada norėjosi daugiau. Ji pradėjo dirbti Sternso parduotuvės siuvimo skyriuje turėdama tikslą iš siuvyklos vieną dieną persikelti į parduotuvę ir ten dirbti pardavėja. Ji net ėmė lankyti sekmadieninius iškalbos kursus, kuriuos organizavo viena nusigyvenusi senmergė Bikon Hile, o drauge vesdavosi ir mane, kad išmokčiau kalbėti be jai pačiai būdingo dainingo tarmiško akcento ir – kas buvo dar baisiau – be tų plokščių Bostono gatvėse iš prasčiokių lūpų girdimų balsių. Man atrodo, tą turėjome abi – tvirtą įsitikinimą, kad mums lemta pasiekti ir turėti daugiau.

Metai po metų mama be atvangos dalyvavo pardavėjoms skirtuose darbo konkursuose Sternso prekybos centre nepaisydama to, kad jai nuolat buvo atsakoma ir jos visos pastangos buvo ignoruojamos, ir net nebandė įsidarbinti kur nors kitur.

– Tai juk geriausia parduotuvė mieste, – kartodavo ji. – Verčiau jau čia valyti grindis, nei dirbti pardavėja kur kitur, – mama galėjo iškęsti ir pripažinti viską, išskyrus tai, kad jai nepasisėkė.

Užsispyrimas – dar vienas bruožas, kuris mus sieja.

Mama iki šiol nešiojo ant piršto tą paprastą, ploną aukso žiedą, kurį jos vyras vestuvių dieną jai užmovė. Šis žiedas jai buvo reikalingas ne tik kaip prisiminimas, bet ir kaip apsauga nuo nereikalingo kitų vyrų dėmesio.

– Tavo tėvas didžiutūsi, kad baigei sekretorių mokyklą, – mama įtraukė paskutinį dūmą ir užgesino cigaretę į plautuvę.

Nudelbiau akis žemyn.

– Net nežinau.

– Aš užtat žinau.

Visą mano gyvenimą mama buvo lyg mediumas tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulio – ji visada žinojo, ko tėtis būtų norėjęs, ką būtų sakęs, kas jam būtų patikę.

– Jis turėjo viską, ko reikia, kad šitame pasaulyje taptų svarbus – aštrų protą, garbingą kilnę, gerą išsilavinimą. Viską, išskyrus sėkmę. Labai tikiuosi, kad tau labiau pasiseks, – atsiduso mama.

– Ką tu tuo nori pasakyti?

– Nieko. Tu protinga mergina. Gabi mergina, – mama pasilenkė, nuvalė kavos dėmes nuo plautuvės. – Tik labai gaila, kad netekai darbo Niujorke.

Kaltė ir bloga nuojauta it diržas suveržė man skrandį. Šia tema kalbėtis man norėjosi mažiausiai.

– Verčiau to neprisiminkime.

Bet mama buvo ne iš tų, kurie leidžia bet kuriai pokalbio temai numirti lengva mirtimi, jei tik yra bent menkiausia galimybė paspardyti ją kaip kamuolį po kambarį.

– Tiesiog nesuprantu, – tęsė ji nekreipdama dėmesio į mano ką tik išsakytą prašymą. – Kodėl ponas Holidėjus galiausiai atleido tave?

– Juk jau sakiau. Jis planuoja dar daugiau keliauti.

– Taip, bet kodėl jis nepasiėmė drauge tavęs kaip anksčiau? Atsimeni? Kaip išgąsdinai mane labiau nei kas kitas šitame gyvenime? Iš tavęs negavau laiško beveik ištisas šešias savaites.

Atrodė, kad mama kažką žino ir dabar mane kankina kaip katė, kuri žaidžia su leisgyve pele. Pažvelgiau į ją.

– Jėzau, mama! Iš kur man žinoti, kodėl atleido?

– Tiesiog nesuprantu. Beveik metus buvai jo asmeninė sekretorė, o paskui še tau – kaip perkūnas iš giedro dangaus – staiga tave atleidžia ir tu vėl grįžti į Bostoną!

– Užtat dabar aš namie. Negi dėl to nesidžiaugi?

Mama gūžtelėjo.

– Kur kas labiau džiaugčiausi, jei tau pavyktų pasiekti daugiau. Niujorke ta linkme ir judėjai. O dabar teks viską pradėti iš naujo, – mama įkretė į dubenėlį košės, pastatė jį priešais mane. – Pilką kostiumėlį pakabinsiu tavo kambaryje.

Pradėjau kramtyti nykščio nagą. Nenorėjau nei košės, nei kostiumėlio. Dabar norėjau tik vieno – paršliaužti atgal į lovą ir pranykti.

Mama pliaukštelėjo man per ranką.

– Ką tu darai? Sugadinsi nagus! Nėra ko taip nerimauti. Su tavo išsilavinimu ir patirtimi tu praktiškai viena koja jau darbe.

Pradėjau šaukštu badyti košę.

Mano patirtis.

Jei tik mano patirtis, kurią įgijau Niujorke, būtų tokia, kaip ji įsivaizdavo.